

WERKtaal

Inhoud

A

4

B

7

D

9

E

10

F

11

H

12

I

13

M

14

O

15

P

16

V

17

W

18

Voorwoord

Werk en taal hebben alles met elkaar te maken. Bij het uitwisselen van ideeën en standpunten, het genereren van kennis en het maken en evalueren van beleid, speelt taal een hoofdrol. Interpretatie, context, veronderstellingen en normen maken dat uitleg en definities van woorden voor een ieder anders kunnen zijn. Daarom dit 'woordenboek'.

De woorden en termen in WERKtaal kwam Trendbureau Overijssel veelvuldig tegen in deze verkenning. Tijdens gesprekken en bijeenkomsten, in onderzoeken en literatuur. Veelal kwamen verschillende betekenissen naar voren en bleken veelgebruikte woorden en termen multi-interpretabel.

WERKtaal benoemd de woorden en termen die ons het meest opvielen. Het overzicht is zeker niet uitputtend. Het is vooral bedoeld als aanmoediging om juist te spreken over die vele verschillende betekenissen van de woorden, die zo bepalend zijn in het debat over de toekomst van werk. Want het maakt uit hoe beleidsmakers, politici, werkgevers en werknemers denken én spreken over werk.

A

ar-beid (*de; m*) **1** moeite, inspanning van geestelijke of lichamelijke aard; = beroepsbezigheid, werk: *aan de arbeid gaan; ongeschoolde arbeid* werk waarvoor je geen opleiding nodig hebt; *na gedane arbeid is het goed rusten* na verricht werk geniet je dubbel van de rust **2** (*natuurkunde*) de uitwerking van een kracht: *negatieve arbeid* waarbij iets wordt verplaatst in een richting tegengesteld aan die van de werkende kracht

De website van het CBS geeft de volgende definitie van arbeid: “Arbeid is de inzet van menselijke capaciteit voor het produceren van goederen en diensten, zoals gedefinieerd in de nationale rekeningen van het CBS. De arbeid kan ten behoeve van zichzelf of ten behoeve van anderen ingezet worden, en al dan niet via de markt plaatsvinden.”

De nationale rekeningen zijn een samenhangend systeem van macro-economische statistieken die volgens internationale richtlijnen worden opgesteld. Voor Europese landen vastgelegd in een handboek van 688 pagina's (European system of accounts, ESA 2010, Eurostat, European Union 2013). Daarin komt het woord *labour* 157 keer voor, maar staat geen definitie van arbeid. Wel vele statistische afspraken over de wijze waarop arbeidsinput geregistreerd dienen te worden. Deze rekenregels leiden er toe dat de inzet van menselijke capaciteit voor het produceren van goederen en diensten, voor het eigen huishouden binnen de nationale rekeningen niet als arbeid wordt beschouwd. Maar volgens het Tijdsbestedingsonderzoek van het CBS is dat wel arbeid. ⁰⁹

Deze statistische definitieverschillen over arbeid werken door in de statistieken op basis waarvan beleid gemaakt wordt. Bijvoorbeeld als het gaat over de arbeidsuren van vrouwen. Veel statistieken stellen dat vrouwen gemiddeld minder uren per week dan mannen besteden aan arbeid, terwijl andere statistieken zeggen dat vrouwen juist meer arbeidsuren maken dan mannen. Zoals in het onderzoek ‘How's Life? 2020 Measuring Well-being’ van de OECD.

ar-beids-markt (*de; v(m)*) **1** vraag naar en aanbod van arbeidskrachten: een *krappe arbeidsmarkt* met te weinig aanbod van arbeidskrachten

De website arbeidsrechter.nl geeft een mooie beschrijving van de arbeidsmarkt: “De arbeidsmarkt is een benaming voor de interactie tussen de vraag naar en het aanbod van arbeidskrachten. Het is geen centrale locatie waar deze elkaar fysiek ontmoeten maar meer een abstracte markt. Uitzonderingen daarop daargelaten, zoals georganiseerde banenmarkten via gemeenten of bureaus. Op de arbeidsmarkt wordt niet zozeer arbeid of worden prestaties aangeboden, maar meer het vermogen om arbeid te verrichten. Als het ware huurt een werkgever een werknemer in om via diens vermogen om te kunnen werken een werkprestatie te verkrijgen.”

Let op dat in bovenstaande beschrijving niet staat welke vergoeding er tegenover de inhuur staat. Maar meestal wordt de interactie tussen vraag en aanbod van arbeidskrachten als het gaat om **vrijwilligerswerk** ^V niet gezien als onderdeel van de arbeidsmarkt. Een belangrijke voorwaarde van vrijwilligerswerk is volgens de website van de rijksoverheid zelfs: “Het werk kost de arbeidsmarkt geen banen en komt niet in de plaats van een betaalde baan.” Waarmee de arbeidsmarkt

zelf impliciet gereduceerd wordt tot een ‘banen’ markt.

af-stand tot de ar-beids-markt

af-stand (*de; m*) **1** het afstaan van een bezit, recht enz.: *afstand doen van de regering* **2** (meervoud: *afstanden*) de ruimte tussen twee eenheden (plaatsen, voorwerpen, rangen enz.), gemeten langs de kortst mogelijke lijn tussen beide; *afstand nemen van iets* zich minder betrokken voelen bij; *sociale afstand* fysieke afstand die je ten opzichte van anderen in acht moet nemen tijdens een epidemie **3** (meervoud: *afstanden*) (*sport*) elk van de onderdelen waarop je in een snelheidssport kunt uitkomen **ar-beids-markt** ^A (*de; v(m)*)

Afstand tot de arbeidsmarkt is een veelgebruikte term. Een definitie is echter niet echt te vinden. Hoewel de **Participatiewet** ^P de term zelf niet gebruikt, geeft de omschrijving van wie onder die wet valt eigenlijk de beste definitie: “Iedereen die kan werken maar het op de arbeidsmarkt zonder ondersteuning niet redt.”

Onder die definitie valt een heel diverse groep mensen, blijkt ook uit onderzoek. Het Kennisplatform inclusief werkgeverschap van de Algemene Werkgevers Vereniging Nederland schrijft bijvoorbeeld: “Inclusief werkgeven betekent werk bieden aan werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vaak gaat het om werknemers met een lichamelijke, zintuiglijke, psychische of chronische aandoening. [...] Andere kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt zijn bijvoorbeeld ex-gedetineerden, langdurig werkloze ouderen en statushouders.” (www.avwn.nl/inclusief-werkgeven/) **ar-beids-mi-grant** (*de; m/v/x*; meervoud: *arbeidsmigranten*) **1** iemand die migreert om werk of beter betaald werk te vinden

In deze definitie van Van Dale is iedereen die vanwege zijn of haar **werk** ^W verhuist een migrant. Het CBS telt alleen

mensen die vanuit het buitenland naar Nederland verhuizen als migrant. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties perkt de groep nog verder in: “Arbeidsmigranten zijn personen die tijdelijk in Nederland komen werken. Vaak worden zij hierheen gehaald door een uitzendorganisatie of andere werkgever in bijvoorbeeld de tuinbouw-, distributie- of de bouwsector.”

ar-beids-mi-gra-tie (*de; v*) **1** migratie van mensen om elders werk te vinden: internationale arbeidsmigratie grensoverschrijdende

ar-beids-par-ti-ci-pa-tie

ar-beid ^A (*de; m*),

par-ti-ci-pa-tie (*de; v*; meervoud: *participaties*) **1** het hebben van aandeel in iets; = deelname

Arbeidsparticipatie gaat over het aandeel van mensen die arbeid verrichten, in termen van de nationale rekeningen, dat wil zeggen dat arbeid in de vorm van **vrijwilligerswerk** ^V en **arbeid** ^A binnen het eigen huishouden niet mee telt.

Het CBS geeft twee verschillende arbeidsparticipatie cijfers.

bru-to-ar-beids-par-ti-ci-pa-tie **1** het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking)

net-to-ar-beids-par-ti-ci-pa-tie **1** het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking)

Het verschil zit hem dus in de werkloze beroepsbevolking. ⁰⁹ Bruto arbeidsparticipatie geeft daarmee inzicht in het potentieel aan mensen dat in staat zijn om arbeid te verrichten, terwijl de netto-arbeidsparticipatie aangeeft hoeveel mensen dat ook doen. Maar ook dit is niet helemaal correct. Want beide definities hebben betrekking op personen die in Ne-

⁰⁹ Zie nr. 09 van het WERKpakket: **Werken data?** > hoofdstuk 6

^A ^P ^V ^W Zie desbetreffende letter in nr. 03 van het WERKpakket: **WERKtaal**

⁰⁹ Zie nr. 09 van het WERKpakket: **Werken data?** > hoofdstuk 4

derland wonen (exclusief de institutionele bevolking). Dat wil zeggen dat mensen die voor langere tijd in instellingen verblijven, zoals verpleeg-, verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen, niet mee gerekend worden.

Bovendien worden de cijfers meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Europese statistieken hanteren overigens een leeftijdsgrens van 15 tot en met 64 jaar.

arbeids-productiviteit (*de; v*) **1** de productie per werknemer per tijdseenheid

Het CBS berekent de arbeidsproductiviteit voor de economie als geheel en voor bedrijfstakken als volgt;

- Voor de economie als geheel is dit het **bruto binnenlands product** **B** gedeeld door het arbeidsvolume;
- Voor de arbeidsproductiviteit van bedrijfstakken wordt in plaats van het bruto binnenlands product de toegevoegde waarde gebruikt, waarbij die toegevoegde waarde het verschil is tussen de waarde van de productie (in marktprijzen) en het intermediair verbruik (d.w.z. het verbruik van grondstoffen en producten en diensten die nodig zijn voor die productie.)

Als maat voor het arbeidsvolume kan het beste het aantal gewerkte uren worden genomen. Is dit niet beschikbaar dan kan het aantal arbeidsjaren worden gebruikt, of (het minst nauwkeurig) het aantal werkzame personen.

Zonder heel diep in de statistieken te gaan is het zinvol om te weten dat arbeidskosten geen onderdeel zijn van dat intermediair verbruik. De toegevoegde waarde is, in termen van de nationale rekening, dat deel van de productie wat beschikbaar is voor de compensatie van geleverde arbeid en kapitaal. In gewone mensentaal: loon en winst.

Het lastige is dat er veel productie is, waarvoor geen echte marktprijzen zijn. In die gevallen wordt de waarde van de productie vaak gelijk verondersteld aan de som van de kosten, inclusief de salariskosten. In dat geval is de toegevoegde waarde precies de salariskosten en is de arbeidsproductiviteit gelijk aan het uurtarief.

B

ba-sis-in-ko-men

ba-sis (*de; v*) **1** grond, grondslag, fundament: *vertrouwensbasis; de basis leggen voor iets; op basis van* op grondslag van; *de basis van een partij* de brede massa van de leden **2** voetstuk: *de basis van een zuil* **3** (*militair*) terrein vanwaar de oefeningen of operaties uitgaan: *legerbasis, luchtmachtbasis, marinebasis* **4** (*wiskunde*) grondvlak of grondlijn van een wiskundige figuur **5** (*sport*) opstelling waarmee een ploeg aan een wedstrijd begint: *in de basis staan*

in-ko-men (*het; o*; meervoud: *inkomens*) **1** dat wat er (aan geld) binnenkomt; salaris, winst, rente enz.

In 2021 gaf Trendbureau Overijssel opdracht voor een literatuuronderzoek naar een groot aantal nationale en internationale experimenten met basisinkomen (www.trendbureauoverijssel.nl). Het toonde aan dat er een grote diversiteit is in wat mensen verstaan onder de term basisinkomen. Ondanks de diversiteit in motivatie, theoretische onderbouwing en praktische uitwerking kan je stellen dat de meest voorkomende definitie van een basisinkomen als volgt luidt: 'een vast (maand) inkomen, dat aan iedere burger verstrekt wordt, ongeacht zijn of haar verdere inkomsten of vermogen.' Vaak zijn er nog vier criteria waar een basisinkomen aan moet voldoen, om zich te onderscheiden van diverse vormen van inkomensondersteuning. Basisinkomen is:

1. Universeel: elk persoon, ongeacht leeftijd, geslacht, afkomst, woonplaats heeft recht op het basisinkomen;
2. Individueel: het basisinkomen wordt per persoon uitgekeerd en dus niet op

basis van een gezin of huishouden;

3. Onvoorwaardelijk: het basisinkomen is een mensenrecht zonder werkverplichting of inkomensstoets;
4. Hoog genoeg: het bedrag moet hoog genoeg zijn om een waardige levensstandaard mogelijk te maken, die overeenkomt met de sociale en culturele standaard van het betreffende land.

Uit het literatuuronderzoek kwam overigens ook naar voren dat er weinig experimenten met basisinkomen zijn waaraan al deze criteria is voldaan.

be-roeps-be-vol-king (*de; v*; meervoud: *beroepsbevolkingen*) **1** dat deel van de bevolking dat in staat is om betaald werk te doen

Bovenstaande definitie komt uit Van Dale en geeft duidelijk aan dat er ruimte is voor interpretatieverschillen over wie wel en wie niet tot de beroepsbevolking gerekend wordt: want wie bepaald of iemand wel of niet instaat is om betaald werk te doen? (**afstand tot de arbeidsmarkt** **A**).

Dergelijke interpretatieverschillen moeten voor een goede statistiek vermeden worden en het CBS komt dan ook met iets meer toelichting op wat zij verstaan onder de beroepsbevolking:

Personen:

- die betaald werk hebben (werkzame beroepsbevolking), of
- die geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking).

Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). Dat wil zeggen dat mensen die voor langere tijd in instellingen verblijven, zoals verpleeg-, verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen, niet meegerekend worden.

De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Dat betekent dat personen met betaald werk, jonger dan 15 jaar en ouder dan 75 jaar meestal niet tot de beroepsbevolking gerekend worden. Europese statistieken hanteren overigens een leeftijdsgrens van 15 tot en met 64 jaar.

Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur. ⁰⁹

bbp (*het; o; meervoud: bbp's*) zie product (2)

1 afkorting van: bruto binnenlands product **bru-to** (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*)

1 (*van gewicht*) met inbegrip van de verpakking **2** onzuiver: *bruto salaris* zonder aftrek van loonbelasting enz.

bin-nen-lands (*bijvoeglijk naamwoord*)

1 binnen de grenzen van een land, daartoe beperkt

pro-duct (*het; o; meervoud: producten*)

1 iets wat is voortgebracht door landbouw, industrie, kunst enz.; = voortbrengsel; *een financieel product* product van een bank of verzekeraar, bv. een lening, een beleggingsmogelijkheid **2** de totale waarde van wat er geproduceerd wordt in een land; = opbrengst: *het bruto binnenlands product* de waarde van de totale productie van goederen en diensten in een land **3** uitkomst van een vermenigvuldiging

Het bbp is een aggregaat uit de nationale rekeningen, een samenhangend systeem van macro-economische statistieken die volgens internationale richtlijnen worden opgesteld. Voor Europese landen vastgelegd in een handboek van 688 pagina's (European system of accounts, ESA 2010, Eurostat, European Union 2013).

De website van het CBS beschrijft het als: "Een maat voor de omvang van de economie. Deze wordt berekend uit de som van de waarde die door ondernemingen, huishoudens en overheden wordt toegevoegd aan de goederen en diensten die zij hebben

moeten verbruiken om hun producten te kunnen maken."

De loonkosten van ondernemingen en overheden zijn onderdeel van de toegevoegde waarden en worden niet gerekend tot verbruikskosten. De productie van huishoudens voor eigen verbruik worden niet meegenomen. Dat wil zeggen dat opbrengsten uit eigen moestuin, het maken van eigen kleding en meubels, eigen klusactiviteiten en huiswerkbegeleiding aan eigen kinderen niet tot het binnenlands product gerekend worden. Ook niet als die producten en diensten om niet aan derden worden gegeven. De richtlijnen geven aan dat dergelijke productie wel meegenomen moet worden als die een significante omvang hebben ten opzichte van de productie van ondernemingen.

D

deel-tijd (*de; m; meervoud: deeltijden*)

1 een gedeelte van de voor een functie normaal beschikbare tijd: *in deeltijd werken*

Hierboven staat de definitie die Van Dale geeft. In de praktijk blijkt echter dat de meeste mensen deeltijd opvatten als een betaalde werkweek, die minder uren bevat dan een voltijdswerkweek. Dit lijkt een subtiel verschil, maar er zijn veel functies waar de beschikbare tijd minder is dan wat normaal als voltijds wordt beschouwd.

Verschillende statistieken gebruiken verschillende definities van deeltijd. Er zijn statistieken die een betaalde werkweek van minder dan 35 uur als deeltijd beschouwen. Andere statistieken gaan uit van wat in de CAO als voltijds contract wordt aangemerkt. Gaat de CAO uit van een 40-urige dan is een 38-urige werkweek deeltijd, maar als de CAO uit gaat van een 36-urige werkweek dan is 36 uur voltijds. Bij de interpretatie van de verschillende statistieken is het ook altijd belangrijk om na te gaan of het over deeltijd banen of deeltijd werkweken gaat. Sommige personen verdelen hun werkweek namelijk over meerdere banen of verschillende betaalde werkzaamheden. Dat wordt soms wel en soms niet meegenomen in een statistiek. ⁰⁹

E

e-co-no-misch zelf-stan-dig

eco-no-misch (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*) **1** (als) van, behorend tot de economie **2** zuinig

zelf-stan-dig (*de; v*) **1** niet afhankelijk van iets of iemand anders

De definitie van het CBS voor economisch zelfstandig is: "Situatie waarbij het persoonlijke inkomen uit arbeid of eigen onderneming hoger is dan de bijstandsuitkering voor een alleenstaande."

Midden jaren tachtig werd het streven naar economische zelfstandigheid voor de gehele beroepsbevolking een doel van de Rijksoverheid. Daardoor ontstond ook de noodzaak van een kwantificering van het persoonlijk inkomen wat iemand nodig heeft om economisch zelfstandig te zijn. Dat is gelijkgesteld aan 70% van het wettelijk netto minimumloon, ofwel de netto bijstand van een alleenstaande.

De doelstelling om te streven naar economische zelfstandigheid komt voort uit het emancipatiebeleid. Nog steeds richt de discussie over economische zelfstandigheid zich primair op de inkomenspositie van vrouwen.

F

fi-nan-ci-eel on-af-han-ke-lijk

fi-nan-ci-eel (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*) **1** geldzaken betreffend; = geldelijk; *een financiële kwestie*

on-af-han-ke-lijk (*de; v*) **1** vrij, zelfstandig **2** door niets bepaald of geregeld **af-han-ke-lijk** (*de; v*) **1** door iets bepaald of geregeld wordend: *afhankelijk van het weer gaan we binnen of buiten sporten; afhankelijke grootheden* waarbij verandering in de ene grootte verandering in de tweede tot gevolg heeft **2** steun of hulp nodig hebbend van anderen; *zich afhankelijk opstellen* niet zelfstandig

Op basis van de Van Dale definitie van financieel onafhankelijk lijkt het een synoniem voor **economisch zelfstandig** **E**.

De CBS definitie voor financieel onafhankelijk is ook gelijk aan die voor economisch zelfstandig: "Situatie waarbij het persoonlijke inkomen uit arbeid of eigen onderneming hoger is dan het wettelijk minimumloon."

Echter beleidsmatig is er wel onderscheid. Iemand wordt als financieel onafhankelijk beschouwd als het individuele netto jaarinkomen uit arbeid en eigen onderneming minimaal 100% van het wettelijk netto minimumloon in het verslagjaar is. Voor economische zelfstandigheid geldt de grens van 70%.

Ook de discussies over financiële onafhankelijkheid richten zich primair op de inkomenspositie van vrouwen.

flexi-bi-li-se-ring

flexi-bel (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*)

1 variabel: *flexibele werktijden* **2** soepel, buigzaam **3** (*van personen*) meegaand, plooibaar

De term flexibilisering komt niet in Van Dale voor en er zijn vele definities die wijzen op een toenemend beroep op het aanpassingsvermogen van mensen, of op een afnemende zekerheid in omstandigheden. Als het gaat over flexibilisering van de arbeidsmarkt gaat het om de eerste betekenis van flexibel. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid beschrijft in 'Het betere werk' flexibilisering van werk als: 'de afname van het aantal vast contracten en de toename van flexwerk'. Net als de meeste onderzoekers maakt de WRR vervolgens onderscheid tussen zelfstandige zonder personeel en mensen met een arbeidscontract, waarin sprake is van een variabele arbeidsduur. Bij het CBS gaat het veelal over uitzendkrachten, oproepkrachten en overige werknemers met contracten, waarin de arbeidsduur gewoonlijk varieert tussen een minimum en een maximum aantal uren per week.

full-time, voltijds **V**

H

hoop (*de; v(m)*) **1** een zekere mate van verwachting (van iets goeds) **2** iem. waarop alle hoop is gevestigd
hoop-vol (*bijvoeglijk naamwoord*) **1** vol hoop **2** hoop opwekkend

The Hope Project (www.thehopeproject.nl) doet academisch onderzoek naar de rol die hoop speelt in organisaties, gemeenschappen en op individueel niveau, onder andere in relatie tot **werk** **W**. De onderzoekers van dit project definiëren hoop als: ‘een verlangen naar een bereikbaar, maar altijd onzeker doel. Hoop is daarmee een belangrijke motivatie voor verandering en innovatie.’ Dat hoop voor veel mensen een andere lading heeft blijkt ook uit een uitspraak van één van de deelnemers aan een denkdiner, georganiseerd in het kader van de verkenning naar werk: “Hoop is uitgestelde teleurstelling”.

The Hope Project onderscheidt verschillende typen van hoop, die in de praktijk relevant zijn. Passieve hoop heeft betrekking op zaken waar iemand zelf geen invloed op heeft, zoals hopen op goed weer, of dat de bus rijdt. Hoop als drijfveer tot het bereiken van een doel, gaat over actieve hoop, zoals verwoord in een zin als ‘ik hoop dat ik de weg naar de bushalte kan vinden’.⁰⁶

⁰⁶ Zie nr. 06 van het WERKpakket: **Hoopvol werk**

A I W Zie desbetreffende letter in nr. 03 van het WERKpakket: **WERKtaal**

I

i-de-a-le-werk-ne-mers-norm

'ide-aal (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*)

1 volmaakt: *een ideale toestand*

2 **ide-aal** (*bet; o; meervoud: idealen*)

1 gedachtevoorstelling van iets dat de volmaaktheid benadert en dat je graag verwerkelijkt ziet

werk-ne-mer (*de; m/v/x; meervoud: werknemers*) **1** iem. die voor een ander werkt en daarvoor betaald wordt

norm (*de; v(m); meervoud: normen*)

1 gedragsregel die door de leden van een gemeenschap als min of meer vanzelfsprekend wordt beschouwd: *naar een vaste norm*

De *ideal worker norm* is een term die in de wetenschappelijke literatuur gebruikt wordt voor de eisen waar een goed werknemer aan zou moeten voldoen; een werknemer richt zich volledig op de behoeften van de werkgever en beschikbaar is wanneer het werk dat vraagt. Het ‘ideale’ uit deze norm slaat op beide betekenissen die Van Dale geeft aan ‘ideaal’, gezien vanuit het perspectief van het werk en de werkgever. De oorsprong van deze meestal impliciete norm ligt in de industriële revolutie, maar domineert volgens de wetenschappelijke literatuur ook nu nog het debat rond arbeidsmarkt-vraagstukken. Wetgeving stelt wel beperkingen aan de eisen van beschikbaarheid, in de vorm werktijden en (bijzonder) verlofregelingen en wetgeving rond ziekteverzuim. Aan de andere kant zijn er ook veel beleidsmaatregelen gericht op het vergroten van de beschikbaarheid van (potentiële) werknemers. Kwalitatieve eisen aan werknemers komen steeds hoger te liggen (**intensivering** **I**). Ondanks het

‘leven lang leren’ beleid, die zich richt op die kant van de impliciete norm, wordt de groep die niet aan het ideaal voldoet en een ‘afstand tot de arbeidsmarkt’ **A** ervaart steeds diverser.⁰²

in-ten-si-ving

in-ten-sief (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*) **1** met innerlijke kracht; sterk, intens **2** de uiterste productiviteit nastrevend; *intensieve veehouderij* met veel dieren op weinig grond

De term intensivering komt niet voor in Van Dale. Definities op het internet leggen vaak een relatie met schaalvergroting en ontwikkelingen in de landbouw. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeeringsbeleid beschrijft in ‘Het betere werk’ de intensivering van het werk als: ‘de verandering van de snelheid en de aard van het werk’. Daarbij gaat het in feite om beide betekenissen van het woord intensief. De snelheid van het werk, of wel minder tijd voor meer werkzaamheden, heeft betrekking tot het nastreven van meer productiviteit. De veranderingen in de aard van het werk, gaan over de toegenomen kwalitatieve taakeisen en emotionele belasting van het werk.

⁰² Zie nr. 02 van het WERKpakket: **De toekomst van werk is open, niet leeg**

M

man-tel-zorg (*de; v(m)*) **I** zorg gegeven door gezinsleden, buren of vrienden

De definitie van mantelzorg die Van Dale geeft is zo breed, dat vrijwel iedereen in Nederland zich mantelzorger zou kunnen noemen. De definitie die de Rijksoverheid geeft is beperkter: “Mantelzorg is onbetaalde en vaak langdurige zorg voor zieke familieleden of vrienden. Dit kan verzorging zijn of hulp bij dagelijkse activiteiten.” Deze definitie is zelfs een stuk beperkter dan wat in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning is opgenomen: “*Mantelzorg*: hulp ten behoeve van zelfredzaamheid, participatie, beschermd wonen, opvang, jeugdhulp, het opvoeden en opgroeien van jeugdigen, en zorg en overige diensten als bedoeld in de Zorgverzekeringswet, die rechtstreeks voortvloeit uit een tussen personen bestaande sociale relatie en die niet wordt verleend in het kader van een hulpverlenend beroep.”

Het CBS en Sociaal Cultureel Planbureau vragen deelnemers aan het Tijdsbestedingsonderzoek bij te houden hoeveel tijd ze besteden aan mantelzorg, gedefinieerd als alle zorg voor een huisgenoot m.u.v. opvoedingstaken en het oppassen op kinderen, maar wel hulp aan niet-familieleden, bejaardenzorg en familiehulp.⁰⁹

Kortom, mantelzorg is een veel gebruikte, maar niet een strak gedefinieerde term. Wellicht verwoorden websites als Mantelzorgelijk en MantelzorgNL, die zich richten op de ondersteuning en belangensbehartiging van mantelzorgers zelf, nog het beste waar het omgaat bij mantelzorg: “Onbetaalde noodzakelijke zorg die verder gaat dan gebruikelijke hulp aan mensen in de directe sociale omgeving van de zorgverlener.”

⁰⁹ Zie nr. 09 van het WERKpakket: **Werken data?** > hoofdstuk 6.2

O

on-be-nut ar-beids-po-ten-tieel

be-nut-ten (*benutte, heeft benut*)

I gebruiken

ar-beid, **A**

1 **'po-ten-ti-eel** (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*) **I** de mogelijkheid bezittend zich te ontwikkelen tot het genoemde: onze potentiële vijand

2 **'po-ten-ti-eel** (*het; o; meervoud: potentiëlen*) **I** vermogen

Onbenut arbeidspotentieel slaat in feite op dat deel van de bevolking dat het vermogen heeft om (meer) **arbeid** **A** te verrichten, waar geen gebruik van wordt gemaakt.

Het CBS omschrijft de term:

1. personen zonder betaald werk:
 - werklozen: personen die recent naar werk hebben gezocht én hiervoor op korte termijn beschikbaar zijn;
 - semi-werklozen: personen die recent naar werk hebben gezocht maar hiervoor niet op korte termijn beschikbaar zijn, of andersom: personen die op korte termijn beschikbaar zijn voor werk maar hiernaar niet recent hebben gezocht.
2. personen met betaald werk:
 - onderbenutte deeltijdwerkers: personen die in deeltijd werken en meer willen gaan werken en hiervoor op korte termijn beschikbaar zijn.

Het gaat daarmee om het deel van de **beroepsbevolking** **B** dat meer betaald arbeid zou willen verrichten en niet om het potentieel voor het verrichten van **mantelzorg** **M** of **vrijwilligerswerk** **V**. Dat betekent ook dat het potentieel gezocht wordt binnen de leeftijdsgrens van

⁰² Zie nr. 02 van het WERKpakket: **De toekomst van werk is open, niet leeg**
> Een arbeidsmarkt vol gaten > hoofdstuk 3

A B D M P V Zie desbetreffende letter in nr. 03 van het WERKpakket: **WERKtaal**

15 tot 75 jaar.

Volgens onderzoek van het CBS is er een aanzienlijke groep onbenut arbeidspotentieel van mensen tussen de 65 en 74 jaar. Discussies over het onbenut arbeidspotentieel gaan echter vooral over mensen onder de pensioengerechtigde leeftijd, met name in de doelgroep van de **Participatiewet** **P** en over mensen met een **deeltijd** **D** aanstelling.

Bij deeltijders gaat het dan over alle deeltijders, met en zonder wens om meer betaald werk te verrichten. Vervolgens spitsen beleidsdiscussies zich toe op de mogelijkheden om de wens voor **voltijds** **V** betaald werk te vergroten en daarmee de groep onbenut arbeidspotentieel ook volgens de CBS definitie te vergroten. Uit diverse onderzoeken blijkt dat de wens om meer betaald werk te verrichten alleen onvoldoende is om dat ook te realiseren.⁰²

P

par-ti-ci-pa-tie-graad

par-ti-ci-pa-tie-wet

par-ti-ci-pa-tie (*de; v;* meervoud: *participaties*) **1** het hebben van aandeel in iets; = deelname

wet (*de; v(m);* meervoud: *wetten*) **1** het geheel van geldende rechtsvoorschriften: *boven de wet staan* niet aan de wet gebonden zijn; (*christendom*) *de Wet (van Mozes)* de tien geboden **2** regel die door de overheid is bepaald en waaraan iedereen zich moet houden **3** natuurlijke gang van zaken in de natuur: *de wet van de zwaartekracht;* *een wet van Meden en Perzen* een regel waar niet van af te wijken valt; *de wet van Murphy* stelregel die zegt dat iets dat mis kan gaan, ook ooit mis zal gaan

De per 1 januari 2015 in werking getreden Participatiewet heeft als primaire doelstelling om de **arbeidsparticipatie** **A** te vergroten. Op de website van de Rijksoverheid is dat als volgt geformuleerd: “Iedereen die kan werken maar het op de arbeidsmarkt zonder ondersteuning niet redt, valt onder de Participatiewet. De wet moet ervoor zorgen dat meer mensen werk vinden, ook mensen met een arbeidsbeperking.”

De wet richt zich op mensen met een **afstand tot de arbeidsmarkt** **A**.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering de wet. Gespannen Werkveld, nr. 08 van dit WERKpakket, gaat in op de ruimte en beperkingen die Overijsselse gemeentes daarbij ervaren.

pro-duc-tief (*bijvoeglijk naamwoord;* vergrotende trap: *productiever*, overtreffende trap: *productiefst*) **1** veel voortbrengend; = vruchtbaar

Productie, productief, productiviteit, het zijn termen die veelvuldig gebruikt worden in het debat over de toekomst van werk. De oordelen over of iets productief of juist niet productief is, worden snel gegeven. Toch is het een term die minder eenduidig is dan vaak wordt aangenomen. Het CBS geeft voor productie de definitie uit de nationale rekeningen: “Het voortbrengen van goederen en diensten onder beheer en verantwoordelijkheid van een institutionele eenheid die daarvoor arbeid, kapitaal en goederen en diensten als input gebruikt.” **(bbp)** **B**.

Dit betekent bijvoorbeeld dat een groentetuin behoorlijk productief kan zijn, in termen van de definitie van Van Dale, maar dat het statistisch gezien afhangt of dat onder beheer van een ‘institutionele eenheid’ is of niet. Zelfs onder statistico kunnen de opvattingen over productiviteit veranderen. Een mooi voorbeeld daarvan gaat over de omgang met de financiële sector in de nationale rekeningen. Tot zo’n vijftig jaar geleden werd de financiële sector niet gezien als een productieve sector. Activiteiten van banken werden gezien als een herverdeling van inkomen, vergelijkbaar met herverdelingsactiviteiten als belastingheffing, sociale uitkeringen en subsidieregelingen. Heel nuttig en belangrijk voor het functioneren van de economie, maar niet productief. Frankrijk nam bijvoorbeeld pas in 1970 de financiële sector mee in de productie-statistieken.

A B Zie desbetreffende letter in nr. 03 van het WERKpakket: **WERKtaal**

V

vol-tijds (*bijvoeglijk naamwoord, bijwoord*)

1 voor de hele werktijd;

De definitie van het CBS voor een voltijdbaan is: “Baan van een werknemer waarbij op een bepaald peilmoment/ -periode het aantal overeengekomen te werken uren behoort bij een volledige dag- en weektaak.”

De definitie hangt daarmee dus af op wat als een ‘volledige werkweek’ wordt beschouwd. Internationaal en binnen Nederland zijn daar grote verschillen in. Verschillende statistieken gebruiken dan ook verschillende definities. Er zijn statistieken die uitgaan van een betaalde werkweek van 35 uur of meer. Andere statistieken nemen CAO afspraken als uitgangspunt. Dat betekent dat voor de ene sector een voltijdbaan 40 uur beslaat en in een andere sector is dat 36 uur. Of een 38-urige werkweek gerekend wordt tot een voltijdbaan of deeltijdbaan hangt dan dus af van de statistiek waarin in het gerapporteerd wordt en mogelijk van de sector waarin die baan valt.

vrij-wil-li-ger (*de; m/v/x;* meervoud: *vrijwilligers*) **1** iem. die zich vrijwillig meldt voor iets

vrij-wil-li-gers-werk (*het; o*) **1** vrijwillig verricht, onbetaald werk

De definitie die Van Dale geeft is veel ruimer dan wat er meestal onder vrijwilligerswerk wordt bedoeld. In feite zou het grootste deel van het huishoudelijke werk ook onder de definitie van vrijwilligerswerk vallen.

Het Rijk hanteert dan ook een iets smallere definitie: “Vrijwilligerswerk is werk dat u onbetaald en onverplicht doet, voor

09 Zie nr. 09 van het WERKpakket: **Werken data?** > hoofdstuk 6.1

anderen of voor de samenleving.”

Het eigen huishoudelijke werk valt dan niet meer onder deze definitie, maar verricht iemand die bij de buren de wc schoonmaakt of een maaltijd bereid wil vrijwilligerswerk? Die vraag is nog eenvoudig te beantwoorden. Temeer omdat de Rijksoverheid ook voorwaarden stelt aan vrijwilligerswerk:

- “Het werk is in het algemeen belang of in een bepaald maatschappelijk belang.
- Het werk heeft geen winstoogmerk.
- Het werk kost de arbeidsmarkt geen banen en komt niet in de plaats van een betaalde baan.”

Waardoor dus ook de vraag beantwoord moet worden wat burenhulp betekent voor een betaalde schoonmaker of maaltijdservice.

Het CBS hanteert een nog smallere definitie: “Werk dat in enig georganiseerd verband onverplicht en onbetaald wordt verricht ten behoeve van anderen of de samenleving.”

Uitgaande van deze definitie is de burenhulp enkel vrijwilligerswerk als het in het kader van een burenhulpproject wordt verricht. **09**

Ook de Rijksoverheid gaat er vanuit dat vrijwilligerswerk via een organisatie loopt, en dat de vraag of iets vrijwilligerswerk is niet eenvoudig te beantwoorden is. Het item over de vraag ‘wanneer is sprake van vrijwilligers?’ op de website van de Rijksoverheid, sluit namelijk af met de volgende aanbeveling: “Vraag bij de organisatie waar u als vrijwilliger werkt of het ook echt vrijwilligerswerk is.”

W

wel-vaart (*de; v(m)*) **1** toestand van maatschappelijke en materiële voorspoed

Er zijn boeken vol geschreven over wat welvaart is. De meeste economie boeken zullen erop wijzen dat welvaart een subjectief begrip is. Het streven naar welvaart draait om het voorzien in de behoeften van een individu of een samenleving. Al eeuwen buigen de filosofen van het dagelijkse brood, zoals economen ook wel genoemd worden, over de vraag hoe dat streven vorm krijgt. Omdat dit voor empirisch onderzoek en voor het stellen van beleidsdoelen wel erg vaag is, zijn er bijna net zo lang mensen bezig met de vraag of het mogelijk is welvaart als een maat voor die behoeftebevrediging te kwantificeren. Vaak wordt daar het **bbp** **B** voor gebruikt. De nationale rekeningen, op basis waarvan het bbp berekend wordt, hadden en hebben echter nooit het doel gehad om een welvaartsindicator op te leveren. In de richtlijnen waar de nationale rekeningen aan moeten voldoen staat ook meer dan eens, dat er statistische afspraken zijn die het gebruik van het bbp als welvaartsindicator ongeschikt maakt.

werk (*het; o*) **1** het werken; = arbeid: *aan het werk gaan; te werk stellen* werk geven **2** moeite, inspanning: *werk van iets maken* (veel) moeite voor iets doen **3** (meervoud: *werken*) daad **4** (meervoud: *werken*) hetgeen voortgebracht is, m.n. door de geest: *een werk van Vondel* **5** (meervoud: *werken*) (België) plaats waar gewerkt wordt: *verboden op het werk te komen*.

Werk of **arbeid** **A**? Filosofen onder-

scheiden beide termen, maar in het dagelijks debat lijken de termen synoniemen van elkaar. Op de CBS website staan vele definities van termen waarin werk een onderdeel is (zoals werknemer en **werkloosheid** **W**), maar 'werk' zelf komt niet voor. Arbeid wel. In deze verkenning heeft Trendbureau Overijssel gebruik gemaakt van rapporten met beleidsaanbevelingen waarin 'werk' voorkwam in de titel van het rapport, en de aanbevelingen betrekking hadden op het arbeidsmarktbeleid.

Taalkundig gezien is het opmerkelijk dat vrijwilligerswerk en huishoudelijk werk meestal buiten de beschouwingen over werk worden gelaten. Ook de inspanningen van mantelzorgers vallen meestal buiten de scope van onderzoek naar werk. Als er aandacht voor is worden deze werkzaamheden vaak gezien als een barrière voor het 'echte' werk op de arbeidsmarkt (huishoudelijk werk), als het slachtoffer van dat 'echte' werk op de arbeidsmarkt (vrijwilligerswerk) of als oplossing voor het teveel aan echt werk voor de arbeidsmarkt (mantelzorg). **02**

werk-loosheid (*de; v*) **1** tekort aan werk voor werkzoekenden **2** het zonder werk zijn

Er zijn veel meer mensen zonder betaald werk, dan dat er werklozen zijn. Het CBS definieert werkloosheid als: "Het verschijnsel dat personen zonder betaald werk, die recent hebben gezocht en direct beschikbaar zijn, geen baan kunnen krijgen." Het gaat dan ook om de werkloze **beroepsbevolking** **B** en niet om de niet-beroepsbevolking of mensen die wegens hun leeftijd ook niet tot de potentiële beroepsbevolking gerekend worden. **09**

02 Zie nr. 02 van het WERKpakket: **De toekomst van werk is open, niet leeg**
> Een arbeidsmarkt vol gaten > hoofdstuk 4

09 Zie nr. 09 van het WERKpakket: **Werken data?** > hoofdstuk 6

A B W Zie desbetreffende letter in nr. 03 van het WERKpakket: **WERKtaal**

nr. **03**

Onderdeel van het WERKpakket

TRENDBUREAU OVERIJSEL